

«Остин» – М.: Моделист-конструктор, 1997. – 32 с. 8. Бярятинский М., Коломиец М. Броневые автомобили русской армии 1906–1917 гг. – М.: Техника – молодежи, 2000. – 108 с. 9. Гоголев Л.Д. Бронемашини: Очерки об истории развития и боевом применении. – М.: ДОСААФ, 1986. – 143 с. 10. Удовиченко О. Україна у війні за державність. – К.: Україна, 1995. – 206 с. 11. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВОВУ), ф. 1076, оп.1, спр. 19. 12. ЦДАВОВУ, ф. 1076, оп. 1, спр. 14. 13. ЦДАВОВУ, ф. 1078, оп.1, спр. 20. 14. Савченко В. Нарис боротьби війська УНР на Лівобережжі наприкінці 1918 та на початку 1919 рр. // За державність. – Зб. 6. – Каліш, 1936. – С. 119–154. 15. Історія січових стрільців: Воєнно-історичний нарис. – К.: Україна, 1992. – 347 с. 16. ЦДАВОВУ, ф. 1074, оп. 2, спр. 18. 17. Безручко М. Січові стрільці в боротьбі за державність // За державність. – Зб. 2. – Каліш, 1930. – С. 47–72. 18. Пузицький А. Боротьба за доступи до Києва // За державність. – Зб. 7. – Варшава, 1937. – С. 9–56. 19. Magnuski J. Samochody pancerne Wojska Polskiego 1918–1939. – Warszawa: WiS, 1993. – 176 s. 20. Ковальчук М. Чисельність армії УНР в Кам'янецьку добу Директорії (червень–листопад 1919 р.) в світлі архівних документів // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика: Збірник статей на пошану професора П.П. Гудзенка. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2007. – Вип. 12. – С. 159–197. 21. Україна: 1919 рік. – К.: Темпора, 2004. – 558 с. 22. Денник Начільної команди Української Галицької армії // Літопис Червоної Калини. – 1992. – Ч. 2–3. – С. 12–16; Ч. 4–5. – С. 21–28; Ч. 10–12. – С. 13–23.

УДК 947.04:321.02 "1869-1938"

А.Я. Байло

Львівський національний університет імені Івана Франка

МИРОН ТАРНАВСЬКИЙ – ВІЙСЬКОВИЙ ДІЯЧ

© Байло А.Я., 2008

Аналізується військовий шлях Начального вождя УГА, генерала-четаря Мирона Тарнавського, його участь у визвольній боротьбі УСС та УГА за створення незалежної Української держави.

The article analyzes the military way of Ukrainian Galician Army chief commander, general-chetar Myron Tarnavski his participation in the liberation struggle of Ukrainian Galician Army during the times of formation of the independent Ukrainian state.

Як відомо, життя кожної людини несе в собі частину історії людства. Життя і діяльність генерала М. Тарнавського увібрали в себе процес формування світогляду і національної свідомості українського юнака на рубежі ХІХ–ХХ ст., коли на політичній арені з'явилися перші українські партії, служба в австрійській армії та три війни і, насамперед, активна участь в українських національно-визвольних змаганнях 1914–1923 рр. Оскільки воєнна доля поставила його в епіцентрі збройної боротьби за державність і соборність України на високих командних посадах, на тлі доленосних подій визначено й висвітлено місце і роль генерала Тарнавського у них.

Життєвий шлях Мирона Тарнавського почався 29 серпня 1869 р. в с. Бариліві Бродівського повіту Тернопільського воєводства (нині – Радехівський район Львівської області) в старовинній священничій родині греко-католицького священника Омеляна Тарнавського [1]. Здобувши початкові знання у сільській народній школі він закінчив німецьку гімназію у Бродах та був призваний на однорічну військову службу до австрійської армії, згодом успішно склав іспити у старшинській школі у Львові. У 1892 р. завершив навчання в офіцерській школі у Відні і отримав звання лейтенанта австрійської армії. Службу проходив у 18-му батальйоні крайової оборони у Перемишлі та інших гарнізонах Галичини.

Після однорічного відпочинку вдома 22-річний юнак працював урядником у Краєвій Управі у Львові. Отримавши пропозицію від військового керівництва, поновився на службі. У 1899 році закінчив офіцерські курси у Відні, отримав чин поручника і був скерований до Самбора. Найдовша

військова служба М. Тарнавського була пов'язана із Золочевом. У цьому місті до Першої світової війни розташовувалися три військові полки: 13-й полк уланів, в якому починав свою кар'єру Вільгельм Габсбург – Василь Вишиваний, 35-й полк піхоти, кадрове управління й один батальйон 80-го полку піхоти, 2-й батальйон розквартирований був у Львові, а 3-й – у Боснії. Як офіцер австрійської армії М. Тарнавський брав участь і в громадському житті міста. За ініціативою М. Тарнавського в Золочеві українська громада купила велике військове казино, яке стало центром українського національно-культурного та господарського життя, бо тут були розміщені українські установи [2].

Початок Першої світової війни застав М. Тарнавського у Золочеві, який став базою фронтових постачань і там містилися лікарні і командування військ, по селах стояли німецькі війська, австрійців у цьому напрямку було небагато. Бойовий підрозділ М. Тарнавського було висунуто на передові позиції. Він взяв участь у воєнних діях на відтинку фронту Залізці – Зборів на Тернопіллі. Саме тут відбувся бій під Ярославичами біля Олієва, в якому австрійські військові сили зупинили російські частини і перейшли у контрнаступ. Бій під Олієвом, де були використані кінні з'єднання, вважається зразком військового мистецтва, що виявила австрійська армія на початковому етапі війни. Підрозділ під командуванням М. Тарнавського відзначився також у боях під Красним. Буськом, Львовом, Перемишлем і Новим Санчом, у напрямку якого відступали австрійські війська.

На початковому етапі війни важливе значення у творенні УСС як бойового підрозділу австрійської армії в ході Першої світової війни мало використання його керівництвом за участі австрійського командування військових спеціалістів із діючої армії. До таких належав і капітан Мирон Тарнавський, який у перший воєнний рік був нагороджений високими бойовими австрійськими та німецькими відзнаками, показав себе виваженим, відважним командиром.

У травні 1915 р. після поранення і лікування сотник Тарнавський знову прибув на фронт у Карпати й під час наступу австро-німецького війська зустрівся з вояками Легіону УСС, в якому служили знайомі старшини – полковник І. Коссак, отаман С. Горук, В. Старосольський, Н. Гірняк, В. Дідушок та ін. За його проханням у січні 1916 р. він був призначений командантом Вишколу Легіону УСС у Розвадові на Львівщині – навчальної частини, де впродовж кількох тижнів проходили військову підготовку стрільці і старшини перед відправкою на фронт. Під керівництвом М. Тарнавського старшини навчального підрозділу домагалися високої індивідуальної підготовки стрільців, а також підготовки і вишколу малих підрозділів – десятків і чот. При Вишколі у Роздолі діяли двомісячні курси підстаршин, а в Трускавці готували старшин. Особовий склад Вишколу нараховував від 300 до 3000 осіб. За роки війни через нього пройшли понад 10 тис. старшин і стрільців, що спричинило високу боєздатність УСС [3].

На початку 1917 р., коли Вишколом керував М. Тарнавський, там було три курені, два з яких підійшли на фронт. Методи навчання новобранців відрізнялися від звичайного навчання, яке проводилося в інших австрійських полках, оскільки не вистачало професійних інструкторів, бо ті, що навчали, не були фронтовиками. Молодим старшинам, які були на фронті, все ж не вистачало теоретичних і практичних знань. З приходом М. Тарнавського стан Вишколу покращився. Основним методом навчання став індивідуальний вишкіл стрільця, що самостійно думає і діє, впевнений у собі, вміє керувати. Усі напрямки підготовки стрільця охоплювалися навчальним процесом – від найновішого досвіду наступальної тактики до зовнішнього вигляду та постави стрільця [4].

У липні 1917 р. командування призначило майора Тарнавського командиром Легіону УСС, але на початку 1918 р. відкликала його до австрійського війська, де він взяв участь у поході в Наддніпрянщину, коли згідно з Брестськими угодами, Центральна Рада запросила військової допомоги для звільнення України від більшовицького війська.

На початку 1918 р., під час наступу українських і австрійсько-німецьких військ в Україні, М. Тарнавський виконував важливі завдання командування, зокрема, командував полком, був офіцером Штабу корпусу, референтом зв'язку з українським населенням Правобережжя, командантом 14-тисячного табору військовополонених, розташованого у Дарниці під Києвом. Тут же М. Тарнавський формує з полонених українців окремі загони і відправляє їх до січового стрілецтва, підрозділи якого були створені в Києві. Незалежно від займаних посад, починаючи від командира

полку, офіцера-референта зв'язку з українським населенням при штабах корпусу, армійської групи та командантом табору під Києвом поворотців з російського полону М. Тарнавський завжди дбав про українську справу, захищав місцеве населення від утисків окупаційного війська, допомагав Є. Коновальцю формувати у Києві Галицько-Буковинський курінь січових стрільців. Саме за це командування скерувало його до Польщі, де й застала його звістка про Листопадову національну революцію 1918 р. на українських етнічних землях Австро-Угорщини та утворення незалежної ЗУНР. Коли він прибув до Львова, щоб стати в ряди Галицької Армії, був арештований поляками й відправлений у табір полонених, звідки вдалося звільнитися й втекти у січні 1919 р. на батьківщину та розпочати службу в УГА [5].

Новостворені галицькі частини восени 1918 р. мали довільну структуру, іменувались за назвами своїх місцевостей або за прізвищами командирів. На основі підрозділів УСС наприкінці листопада виникли перші бойові групи – "Старе село" під командуванням отамана О. Микитки та "Схід", яку згодом очолив полковник М. Тарнавський, що перебувала на бойових позиціях під Львовом [6]. У той самий час виникли бойові групи "Північ" \ "Яворів", "Угнів", "Наварія", "Самбір". Армія швидко зростала, бо населення Східної Галичини гаряче підтримало заклики уряду ЗУНР. Проте бракувало професійних військових командирів, загартованих у боях, якими були Г. Коссак, отамани О. Букшований, С. Горук, О. Микитка, М. Тарнавський.

Силами Осадного корпусу [7], яким командував полковник М. Тарнавський (в ньому було 7 тисяч стрільців), оточено Львів з його 15-тисячним польським гарнізоном. Щоб підняти престиж української делегації на Паризькій мирній конференції, командування УГА двічі (27 грудня 1918 р. – 2 січня 1919 р. та 11–12 січня 1919р.) організувало штурм Львова, але безуспішно: українському війську бракувало вишколених командирів, спорядження, боєприпасів.

А вже з благословення Антанти у квітні–травні було відправлено із Франції у Польщу 80-тисячну армію генерала Ю. Галлера, озброєну 900 кулеметами та 200 гарматами. На противагу їм галичани могли виставити лише 32 тис. стрільців, 400 кулеметів і 180 гармат.

У червні 1919 р. внаслідок перемоги за Ягільницю було відкрито шлях на Чортків. Галицька Армія провела Чортківську операцію, задум якої зародився у штабі М. Тарнавського. Група старшин у складі А. Шаманека, О. Букшованого, Р. Волощука 5 червня представила В. Курмановичу розроблений у деталях план наступу на Чортків. Саме бригади корпусу полковника М. Тарнавського прорвали ворожий фронт і розгорнули наступ на Львів. Частини М. Тарнавського захопили 200 полонених, 52 кулемети, багато військового майна. Залишки ворожого війська відступили до Бучача, а на фронті утворився загрозливий для ворога пролом [8]. Здобуття Чорткова й започаткування наступу підняли бойовий дух Галицької Армії. Хоч чисельно вона не була сильніша за польську, а технічно зовсім їй не дорівнювала, воєнне щастя більше сприяло українській зброї [9]. Під час Чортківського наступу командира II корпусу полковника Мирона Тарнавського підвищили до чину генерала-четаря (лейтенанта) Галицької Армії. Він став першим галицьким генералом в історії українського війська.

Подальшим завданням армії був наступ на Тернопіль, Львів, Станіславів. Для розгрому великого ворожого угруповання силою у 20 куренів генерал О. Греков об'єднав Перший і Другий корпуси в групу генерала М. Тарнавського. Прорив продовжено до Бережан, під Дунаївом фронт розтягнувся до Бродів. Наступ трохи не досягнув Львова, але був зупинений не так польською армією, підсиленою військами Ю. Галлера, як браком боєприпасів. Військо генерала О. Грекова змушене було відступити.

Генерал М. Тарнавський користувався авторитетом і підтримкою серед стрільцтва і, маючи власну позицію, яка не завжди збігалась з позицією керівництва, незалежно від Є. Петрушевича короткочасно вів перемовини з командуванням Червоної армії. Але диктатор Є. Петрушевич не пристав на умови спільної боротьби УГА та Червоної армії. Орієнтуючись на Антанту, керівники ЗУНРу даремно сподівалися на підтримку з її боку. В липні за допомогою Антанти польські війська перейшли в наступ. 16–18 липня 1919 р. частини Галицької Армії вели останні бої на рідній землі. Генерал М. Тарнавський змушений був переправити галицькі бригади через Збруч у Східну Україну.

Диктатор Є. Петрушевич зібрав у Кам'янці-Подільському велику нараду за участю М. Грекова, М. Тарнавського, О. Микитки, А. Шаманека, А. Кравса, на яку прибув і Головний отаман. На початку липня 1919 р. диктатор ЗУНР Є. Петрушевич особисто прибув на командний пункт 2-го корпусу в Копичинці й іменував генерала-четаря Мирона Тарнавського командувачем Галицької Армії. Розпочалася нова сторінка його військової діяльності в надзвичайно складній ситуації.

Поразка армії на фронті змусила уряд ЗУНР активізувати взаємини із Директорією. О. Субтельний зазначає, що "... попри хистке становище, залишалася надія, що ці два уряди й армії, з усіх боків оточені ворогами, зіллються в одне ціле. У військовому відношенні українці ще ніколи не були такими міцними. Галицька Армія налічувала близько 50 тис. бійців. Серед усіх армій, що воювали в Україні, – української, більшовицької, білої, – вона була чи не найбільш дисциплінованою й дієвою" [10].

Об'єднана Галицька Армія з Армією УНР в липні 1919 р. нараховувала близько 100 тис. вояків, "... піхота становила 40 % від стану усєї армії, але половина цієї піхоти належала до Галицької Армії. Подібне співвідношення було в кулеметах і в артилерії, і тільки в кінноті Дієва армія переважала вдвічі й постійно розгорталась, причому бойова якість наддніпрянської кінноти була дуже добра" [11].

Як відомо, стратегічне керівництво Галицької Армії здійснювала Начальна Команда Галицької Армії (НКГА), яка постала у Львові 9 листопада 1918 р. замість Української Генеральної Команди, вона була найвищим військовим командуванням армії в українсько-польській та українсько-більшовицьких війнах і весь час підпорядковувалась Державному секретаріату ЗУНР. Загалом же Галицька Армія потерпала від браку національно-старшинських кадрів. Від початку свого формування в її рядах не було жодного генерала. Перший генерал прибув 10 грудня 1918 р., і ним був генерал-майор російської служби М. Омелянович-Павленко, та ще два генерали російської служби – Олександр Греков і Микола Гембачів. Галицька Армія мала ще трьох професійних старшин генерального штабу російської служби: полковника Євгена Мешковського і підполковника Вільгельма Фідлера та полковника Миколи Какуріна. Остаточню Генералітет Галицької Армії нараховував вісім осіб. Крім трьох генералів російської служби, п'ятеро інших походило з австро-угорської армії: це Антін Кравс, Віктор Курманович, Осип Микитка, Густав Ціріц і Мирон Тарнавський [12].

Генерал М. Тарнавський перебував на посаді Начального Команданта УГА з 6 липня до 7 листопада 1919 р. Зрозуміло, що уряд УНР на чолі з Головним Отаманом Симоном Петлюрою радо зустрів прихід організованої, загартованої в боях УГА, за допомогою якої він хотів відвоювати Київ у більшовиків. Є. Петрушевич підтримав Є. Петлюру у цьому прагненні, але значна частина галицьких провідників не підтримувала цю пропозицію.

Командувач армії генерал М. Тарнавський, начальник штабу полковник А. Шаманек, генерал А. Кравс не вважали раціональним воювати з радянською владою. Та все ж було вирішено йти походом на Київ.

На початку серпня 1919 р. УГА спільно з частинами Армії УНР розпочала загальний наступ на Київ. На світанку 31 серпня 1919 р. українські частини увійшли до столиці. Майже одночасно з ними з лівого берега Дніпра підійшли кінні полки Денікінської армії. Між генералом М. Бредовим та генералом А. Кравсом підписано договір про визнання Галицької Армії екстериторіальною армією і проведено відхідну демаркаційну лінію Попільня-Сквира, натомість генерал Бредов зобов'язався повернути полонених, зброю і прийняти зв'язкових від Галицької Армії. Наступного дня українські частини згідно з договором покинули Київ.

Осінь 1919 р. стала трагічною сторінкою в історії УГА і одним із найдраматичніших періодів у біографії галицького воєначальника. Армію охопила епідемія тифу, яка вивела із строю половину особового її складу. Генерал робив усе, щоб зберегти УГА, вимагав від С. Петлюри і Є. Петрушевича негайно припинити війну та йти на переговори з А. Денікіним або більшовиками.

Генерал М. Тарнавський, розуміючи марні сподівання українських урядів про допомогу Антанти, спираючись на попередню київську угоду між Бредовим і Кравсом, взяв на себе

відповідальність за долю Армії. 6 листопада 1919 р. у Зятківцях головнокомандувач М. Тарнавський уклав перемир'я з командуванням Добровольчої армії А. Денікіна, з тим, що галицькі частини приєднуються до армії генерала А. Денікіна і виводяться у глибокий тил на перепочинок. За порушення наданих йому повноважень Головний Отаман спільно з президентом ЗУНР Петрушевичем дали наказ арештувати генерала Тарнавського й віддати його під надзвичайний суд. Проте суд визнав дії М. Тарнавського вимушеними й скерованими на порятунок Армії, отже, обмежився пониженням у посаді до командира Штабу корпусу.

Невеликий період, коли УГА 1920 р. опинилася у складі Червоної армії (ЧУГА), М. Тарнавський змушений був жити у Балті, де рятувався від масових арештів ЧК. Пізніше разом з неповнолітнім сином Омеляном деякий час переховувався в околицях Києва, а коли до столиці увійшли частини Дієвої армії УНР, що була в злуці з поляками, на початку травня виїхав на батьківщину. Проте в Галичині був арештований польською поліцією й відправлений у табір Тухоля (північ Польщі), де перебували 700 старшин та 6700 стрільців з Галицької Армії. Лише напередодні Різдва 1921 р. він повернувся до родини в Золочів [13].

Так закінчилася 30-літня армійська служба і військова діяльність генерал-четаря Мирона Тарнавського, його активна участь у національно-визвольних змаганнях українського народу, які принесли йому заслужену славу, визнання і глибоку пошану.

1. Гірняк Н. *Організація і духовний ріст Українських Січових Стрільців*. – Філадельфія, 1955. – С. 10–11. 2. Думін О, *Історія легіону Українських Січових Стрільців, 1914–1918*. – Львів. – 1936. – С. 32–34. 3. Литвин М., Науменко К. *Історія галицького стрілецтва*. – Львів: Каменяр, 1991. – 200 с. 4. Ріпецький С. *Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин*. – Нью-Йорк: Червона Калина. 1956. – 360 с. 5. Ткачук М. *Генерал Мирон Тарнавський // Вісті комбатанта*. – Торонто–Нью-Йорк, 2002. – Ч. 1 (229). – 51. 6. Литвин М.Р., Науменко К.Є. *Вказ. праця*. – С. 85. 7. *Там само*. – С. 88. 8. *Там само*. – С. 127. 9. *Історія Українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.)*. – 4-те вид., зм. і доп. / Авт.: І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів, О. Думін. С. Шрамченко; Упор. покажчика Б.З. Якимовича; Передмова Я.Р. Дашкевича. – Львів: Світ, 1992. – 704 с. 10. Субтельний О. *Українська революція*. – Ч. V: *Україна у ХХ столітті; Україна: історія / Пер. з англ. І. Шевчука; Вст. ст. С.В. Кульчицького*. – К.: Либідь, 1991. – 512 с. 11. Шанковський Л. *Українська Галицька Армія. Воєнно-історична студія*. – Видав хорунжий УСС Дмитро Микитюк. – Вінніпег, 1974. – С. 60. 12. Шанковський Л. *Вказ. праця*. – С. 75. 13. ЦДІА України у м. Львові, ф. 309; *Relacja F. Vabbiaka o robucie w Ticholi*; Косовський Ф. *Цит. пр.* – С. 20.